

**PLAN OCHRONY DLA
PARKU KRAJOBRAZOWEGO WZNIESIEŃ ŁÓDZKICH**

**OPERAT
ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO**

Łódź - Warszawa, 2025

Operat zagospodarowania przestrzennego
opracował zespół w składzie:
dr hab. Dominik Drzazga
dr Dorota Sikora-Fernandez

Wykonawca prac:

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska;
ul. Erazma Ciołka 13, 01-445 Warszawa

ZESPÓŁ PARKÓW
KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Plan ochrony dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich sporządzono na zlecenie
Województwa Łódzkiego – Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego
ul. Solna 14,91–423 Łódź

Fundusze Europejskie
dla Łódzkiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Priorytetu FELD 02. Fundusze europejskie dla zielonego Łódzkiego, Działanie FELD.02.15 Bioróżnorodność, typ 4. Opracowanie, aktualizacja dokumentów dla obszarów chronionych lub wdrażanie ich zapisów, programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021 - 2027.

Spis treści:

1.	WSTĘP.....	5
1.1.	Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony.....	5
1.2.	Metodyka i zakres prac.....	5
1.2.1.	Ogólne założenia prac nad Planem ochrony	5
1.2.2.	Metodyka i zakres prac w odniesieniu do zagospodarowania przestrzennego	6
1.3.	Zespół autorski	9
1.4.	Ogólna charakterystyka Parku.....	9
2.	OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA	13
2.1.	Ogólna charakterystyka stanu wiedzy.....	13
2.2.	Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu	14

Część I

Charakterystyka i diagnoza stanu

1. WSTĘP

1.1. Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony

Operat zagospodarowania przestrzennego (dalej: Operat) jest jednym z sześciu operatów szczegółowych stanowiących część Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (dalej: PKWŁ lub Park). Głównym celem opracowania jest sformułowanie kompleksowych zaleceń dotyczących ochrony i zrównoważonego użytkowania przestrzeni Parku oraz jego otuliny, z uwzględnieniem charakterystycznych uwarunkowań środowiskowych, kulturowych i urbanistycznych tego obszaru na kolejne 20 lat. Operat składa się z dwóch zasadniczych części: diagnozy stanu zagospodarowania przestrzennego oraz części strategicznej zawierającej cele ochronne, działania planistyczne i wskazania do dokumentów planistycznych różnych szczebli.

Ustalenia Operatu będą stanowić podstawę merytoryczną dla przyjęcia uchwały Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Treść operatu jest zatem rozwinięciem i uzasadnieniem wspomnianej uchwały przy czym należy podkreślić, że w toku procedury opiniowania, uzgadniania oraz konsultacji społecznych, ostateczne brzmienie zapisów przyjętych przez Sejmik może ulec zmianie w stosunku do propozycji zawartych w niniejszym dokumencie, szczególnie w zakresie identyfikacji zagrożeń, działań ochronnych, form ochrony przyrody, a także ustaleń rekomendowanych do wprowadzenia w dokumentach planistycznych i strategicznych, sporządzanych przez samorządy terytorialne, a związanych z zagospodarowaniem przestrzennym i ochroną zasobów przyrodniczo-krajobrazowych PKWŁ.

Wymóg sporządzania planów ochrony dla parków krajobrazowych wynika z zapisów art. 18 ust. 1 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.). Zasadnicza treść oraz jego podział na poszczególne operaty planu ochrony dla parku krajobrazowego ujęta jest w art. 20 ust. 4 tej ustawy, natomiast tryb jego sporządzania, zakres wymaganych prac oraz zakres i możliwe sposoby ochrony zasobów parków określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794).

Organem sporządzającym Plan ochrony dla PKWŁ jest dyrektor Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego (ZPKWŁ), natomiast wykonawcą opracowania jest Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska.

1.2. Metodyka i zakres prac

1.2.1. *Ogólne założenia prac nad Planem ochrony*

Zakres prac wykonanych w ramach opracowania Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich uwzględnia zarówno formalne wymogi wynikające z rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r., jak i rzeczywiste potrzeby wynikające z rozpoznania aktualnego stanu zagospodarowania przestrzennego oraz identyfikacji zagrożeń dla zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych Parku. Prace inwentaryzacyjne i waloryzacyjne były niezbędne do opracowania spójnej, długofalowej strategii ochrony wartości tego obszaru. Należy jednak podkreślić, że pomimo szerokiego zakresu analiz i bogatego materiału źródłowego, dokumentacja Planu ochrony, w tym także Operat zagospodarowania przestrzennego, nie powinna być traktowana jako monografia przyrodnicza Parku, lecz jako narzędzie planistyczne wspierające skuteczną ochronę i racjonalne gospodarowanie przestrzenią w granicach PKWŁ.

Prace prowadzone nad wszystkimi operatami składają się z następujących etapów:

I – etap oceny stanu rozpoznania analizowanych komponentów (zagadnień) oraz zaplanowania niezbędnych prac uzupełniających.

II – etap charakterystyki i diagnozy stanu, obejmujący:

- analizę dostępnych danych,
- wykonanie uzupełniających badań inwentaryzacyjnych,
- ocenę zachodzących zmian i ocenę skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony,
- analizę uwarunkowań ochrony,
- identyfikację zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych.

III – etap strategii ochrony, obejmujący m.in.:

- określenie celów ochrony,
- określenie zakresu prac rekomendowanych w celu ochrony analizowanych komponentów oraz monitorowania skuteczności podjętych działań,
- określenie zasad i kierunków użytkowania obszaru Parku oraz propozycji ustaleń do dokumentów planistycznych i strategicznych różnych szczebli,
- sformułowanie propozycji uzupełnienia wiedzy dotyczącej analizowanych komponentów oraz propozycji ich wykorzystania w rozwoju funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku,
- prognozę stanu analizowanych komponentów w perspektywie 20 lat w wariantcie pełnej realizacji ustaleń Planu ochrony oraz w wariantcie utrzymania dotychczasowych trendów, a także oszacowanie kosztów realizacji proponowanych działań.

Istotnym elementem prac nad *Planem ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich* jest podział jego obszaru na strefy działań ochronnych, do których odniesie się część ustaleń opisanych w części strategicznej niniejszego Operatu.

Szczegółowa metodyka prac diagnostycznych wykonanych w ramach opracowywania Operatu zagospodarowania przestrzennego została omówiona poniżej.

1.2.2. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do zagospodarowania przestrzennego

Zakres działań realizowanych w ramach opracowania Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich został zaprojektowany w sposób umożliwiający jednoczesne spełnienie obowiązujących wymogów prawnych, określonych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. oraz uwzględnienie specyficznych potrzeb diagnostycznych wynikających z aktualnego stanu środowiska, presji urbanizacyjnych i złożonych uwarunkowań przestrzennych tego obszaru. W szczególności nacisk położono na identyfikację głównych zagrożeń ekologicznych i inwestycyjnych oraz wyzwań planistycznych, które mogą wpływać na integralność przyrodniczą i krajobrazową Parku, a także na sformułowanie skutecznych, długoterminowych kierunków ochrony i zarządzania przestrzenią w oparciu o istniejące i planowane instrumenty polityki przestrzennej.

Jednym z kluczowych założeń przy opracowywaniu Planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich jest wyodrębnienie na jego obszarze stref działań ochronnych, które stanowią podstawę do różnicowania form i intensywności ochrony w zależności od charakteru przestrzeni oraz występujących w niej wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych. Strefy te posłużą jako odniesienie dla szczegółowych ustaleń zawartych w części strategicznej Operatu, określając zakres

dopuszczalnych form użytkowania terenu oraz kierunki działań służących zachowaniu integralności i tożsamości przestrzennej Parku.

W skład literatury źródłowej wykorzystanej na potrzeby opracowania weszły zarówno publikacje naukowe: artykuły i monografie dotyczące środowiska przyrodniczego regionu, jak również raporty o stanie środowiska, opracowania regionalne, mapy tematyczne wraz z objaśnieniami, a także materiały niepublikowane, takie jak ekspertyzy branżowe, studia planistyczne i dokumentacja przestrzenna. Zakres analizowanych zagadnień został dostosowany do wymagań wynikających z opracowywania Planu ochrony PKWŁ, niemniej jednak w niektórych przypadkach ograniczona dostępność danych, ich rozproszenie, różny poziom aktualności oraz ograniczona wiarygodność, mogą stanowić istotne wyzwanie dla pełnej i precyzyjnej diagnozy.

Część diagnostyczna Operatu dla PKWŁ została opracowana w oparciu o analizę uwarunkowań przestrzennych, środowiskowych oraz społeczno-gospodarczych w granicach Parku. Uwzględniono przy tym również teren otuliny, który ze względu na silne powiązania funkcjonalne z przestrzenią Parku oraz narastającą presję urbanizacyjną odgrywa istotną rolę w procesach kształtowania i ochrony jego wartości przyrodniczo-krajobrazowych. Przeprowadzona diagnoza pozwoliła na całościowe rozpoznanie aktualnego stanu zagospodarowania, wskazanie głównych zagrożeń oraz wyodrębnienie kluczowych wyzwań planistycznych i ochronnych, przed jakimi stoi obszar Parku w kontekście intensyfikujących się przemian przestrzennych w Łódzkim Obszarze Metropolitalnym.

Ponadto istotnym źródłem wiedzy o istniejącym zagospodarowaniu przestrzennym są obowiązujące do 30 czerwca 2026 r. studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Dokumenty te, mimo że formalnie obejmują cały obszar Parku, nie posiadają mocy wiążącej, stanowiąc jedynie opracowania wskazujące kierunki przekształceń funkcjonalno-przestrzennych JST. Co więcej, w związku z reformą systemu planowania przestrzennego, przewiduje się ich zastąpienie przez nowe instrumenty – plany ogólne i strategie rozwoju lokalnego i ponadlokalnego – kształtujące politykę przestrzenną. W tym kontekście kluczową rolę w kształtowaniu przestrzeni Parku odgrywają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Mają one charakter aktów prawa miejscowego, co oznacza, że ich ustalenia są wiążące zarówno dla organów administracji, jak i inwestorów. To właśnie te dokumenty w praktyce przesądzają o możliwości lokalizacji zabudowy, kierunkach przekształceń terenu oraz sposobach ochrony cennych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych.

Na potrzeby opracowania charakterystyki społeczno-gospodarczej PKWŁ oraz jego otuliny, zgromadzono i poddano analizie szeroki zakres danych pochodzących z wielu źródeł. Wśród nich znalazły się:

- informacje oraz materiały uzyskane bezpośrednio od jednostek samorządu terytorialnego, w szczególności urzędów gmin leżących w granicach Parku i jego strefy ochronnej,
- dane statystyczne pozyskane z zasobów Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS), obejmujące m.in. strukturę demograficzną, sektorową aktywność zawodową i stopień urbanizacji,
- zasoby pochodzące z oficjalnych serwisów internetowych, takich jak: *wykaz.ekoportal.pl*, *baza.oos.gdos.gov.pl*, a także z innych specjalistycznych portali tematycznych poświęconych zagadnieniom ochrony środowiska i planowania przestrzennego,
- informacje przestrzenne dostępne na dedykowanych platformach mapowych, takich jak: *geoportal.gov.pl*, *mapa.inspire-hub.pl*, *geoserwis.gdos.gov.pl*, *bdl.lasy.gov.pl*, jak również inne źródła danych geoprzestrzennych o charakterze referencyjnym i tematycznym.

Zebrane dane pozwoliły na przeprowadzenie przekrojowej analizy społeczno-gospodarczej, stanowiącej integralny komponent diagnozy operatu, z uwzględnieniem specyfiki funkcjonalno-przestrzennej regionu łódzkiego oraz wpływu procesów urbanizacyjnych na stan zagospodarowania Parku i jego otoczenia.

W przypadkach, gdy dostępne dane źródłowe okazały się niewystarczające, niespójne lub zdezaktualizowane, podjęto działania mające na celu ich uzupełnienie i weryfikację. Dokonano odpowiednich obserwacji i przeprowadzono rozpoznania terenowe w newralgicznych lokalizacjach PKWŁ oraz przeprowadzono bezpośrednie rozmowy z przedstawicielami administracji samorządowej szczebla gminnego. Szczególną rolę odegrała współpraca z pracownikami merytorycznymi odpowiedzialnymi za politykę przestrzenną, kwestie środowiskowe, rolnictwo oraz zarządzanie gruntami. Dzięki temu możliwe było uzupełnienie braków informacyjnych i uzyskanie aktualnego, zintegrowanego zestawu danych, który posłużył jako fundament dla dalszych prac analitycznych i prognostycznych, a także dla sformułowania kierunków działań ochronnych w odniesieniu do przestrzeni Parku.

Operat zagospodarowania przestrzennego zrealizowany został wg następującego schematu metodycznego:

1. Analiza dostępnych publikacji i innych niepublikowanych opracowań dotyczących zagospodarowania przestrzennego.
2. Zebranie i analiza informacji nt. wszelkich form zagospodarowania przestrzennego obszaru Parku oraz powiatów i gmin położonych na jego obszarze, w szczególności ze źródeł statystycznych, ewidencyjnych i archiwalnych.
3. Analiza zawartości studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin obejmujących obszar PKWŁ i jego otuliny oraz uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z obszaru Parku i otuliny,
4. Przeprowadzenie wizji terenowych, dokumentujących stan zagospodarowania przestrzennego Parku i jego otuliny.
5. Weryfikacja i usystematyzowanie zebranych informacji w postaciach tabelarycznej, katalogowej, fotograficznej i kartograficznej.
6. Sporządzenie syntez uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego Parku wynikających z ochrony przyrody (głównie na podstawie materiałów publikowanych) oraz dziedzictwa kulturowego i krajobrazu (głównie na podstawie Operatu ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu).
7. Adaptacja dla potrzeb Operatu zagospodarowania przestrzennego materiałów z innych operatów sporządzanych na potrzeby planu ochrony Parku w celu zapewnienia spójności diagnozy przestrzennej.
8. Opracowanie diagnozy stanu zagospodarowania przestrzennego w układzie opisowym.
9. Identyfikacja i analiza zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych Parku, wynikających z aktualnego stanu zagospodarowania przestrzennego oraz planowanych zmian.
10. Określenie uwarunkowań rozwoju przestrzennego, w tym z uwzględnieniem diagnozy elementów środowiska określonych w innych operatach szczegółowych.
11. Określenie celów rozwojowych, w szczególności w odniesieniu do zdiagnozowanych zagrożeń w Parku oraz na zewnątrz jego granic.
12. Wskazanie działań planistycznych i organizacyjnych, których wdrożenie warunkuje realizację przyjętych celów ochrony i rozwoju Parku, w tym zaleceń dotyczących aktualizacji lokalnych dokumentów planistycznych oraz wzmocnienia współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego.

Zakres problemowy niniejszego operatu jest określony w spisie treści, natomiast zakres terytorialny pod względem diagnozy stanu zagospodarowania, obejmuje obszar PKWŁ i wybiórczo obszar jego otuliny i sąsiednich terenów, szczególnie pod względem identyfikacji zagrożeń zewnętrznych.

1.3. Zespół autorski

Autorami niniejszego opracowania są:

- dr hab. Dominik Drzazga – kierownik zespołu, pracownik Katedry Zarządzania Miastem i Regionem Uniwersytetu Łódzkiego, ekspert w zakresie planowania przestrzennego, rozwoju lokalnego i urbanistyki, prezes Oddziału Towarzystwa Urbanistów Polskich, członek Regionalnej Rady Ochrony Przyrody w Łodzi;
- dr Dorota Sikora-Fernandez - pracownica Katedry Zarządzania Miastem i Regionem Uniwersytetu Łódzkiego, ekspertka rozwoju lokalnego, zarządzania w JST, członkini Towarzystwa Urbanistów Polskich.

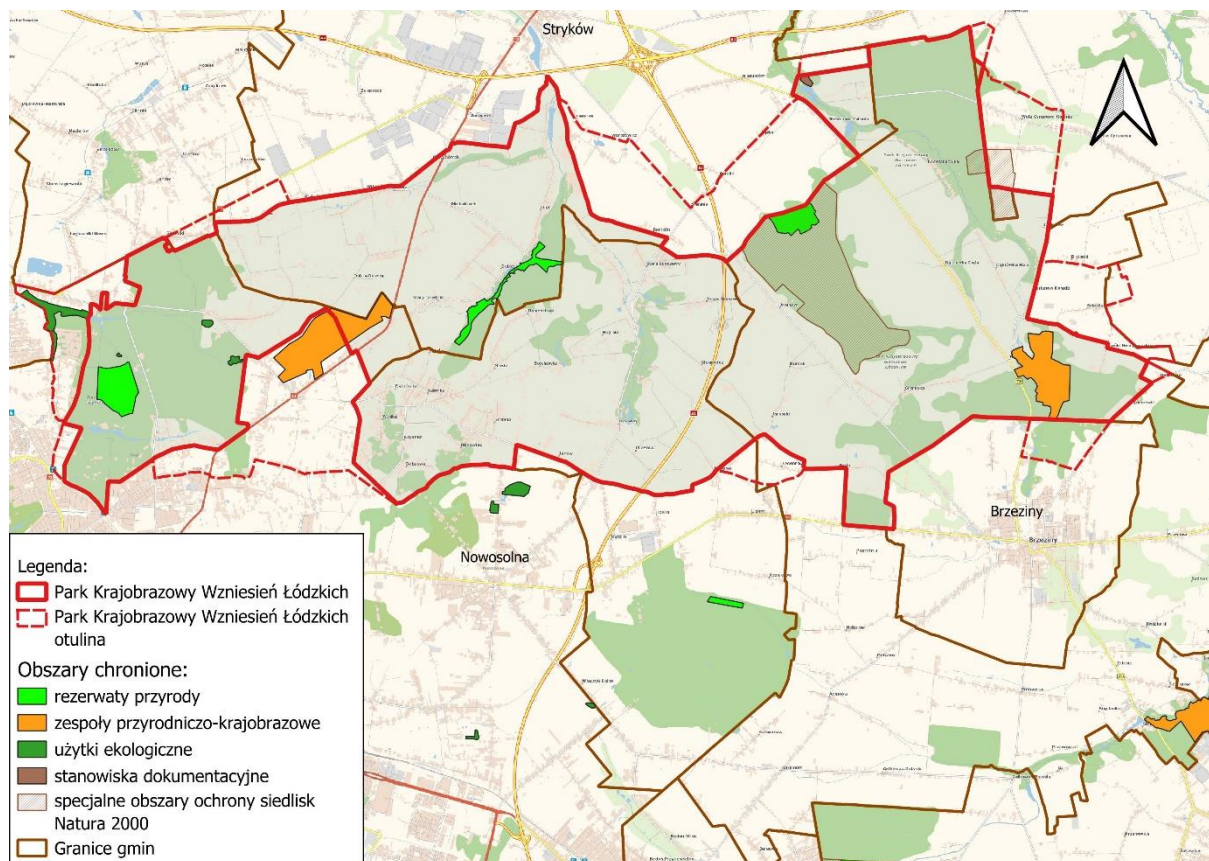
Zespół autorski posiada szerokie doświadczenie w sporządzaniu dokumentów strategicznych, planistycznych i diagnostycznych. Członkowie zespołu są autorami wielu publikacji (książek, monografii, artykułów naukowych) polskich i obcojęzycznych w zakresie rozwoju lokalnego, zarządzania strategicznego, planowania przestrzennego. Prowadzą także badania naukowe w tych obszarach.

1.4. Ogólna charakterystyka Parku

Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich (PKWŁ) utworzony został 31 grudnia 1996 roku w północno-wschodniej części województwa łódzkiego, na mocy rozporządzenia podpisanego przez wojewodę łódzkiego i wojewodę skierniewickiego (Rozporządzenie Wojewody Łódzkiego i Wojewody Skierniewickiego z dnia 31 grudnia 1996 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich). Aktualną podstawę prawną jego funkcjonowania uchwała Nr LV/1545/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie dostosowania formy prawnej Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego Nr 165, poz. 1359), aktualizująca granice Parku oraz określająca cele ochrony, zakazy, dopuszczenia, formy udostępnienia oraz strefy ochronne. Sama koncepcja ochrony obszaru w dorzeczu Moszczenicy, na terenie gminy Nowosolna, pod roboczą nazwą „Park Krajobrazowy Górnej Moszczenicy” powstała na początku lat 80., natomiast później rozszerzono ją o obszar obejmujący część dorzecza Mroźnicy. Ostateczny przebieg granic Parku został ustalony w 1994 roku w wyniku uzgodnień prowadzonych pod auspicjami Wojewódzkiej Komisji Ochrony Przyrody (WKOP) w Łodzi, z udziałem zespołu projektowego, przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego oraz władz wojewódzkich. W wyniku tych prac zdecydowano, że Park obejmie najbardziej wartościowy przyrodniczo i krajobrazowo fragment strefy krawędziowej Wzniesień Łódzkich, położony na terenie ówczesnych województw: łódzkiego i skierniewickiego. Istotnym elementem procesu delimitacji granic była konieczność rozwiązania konfliktu przestrzennego związanego z planowanym przebiegiem autostrady, której wstępna trasa kolidowała z doliną rzeki Moszczenicy. Na wniosek WKOP dokonano korekty przebiegu planowanej trasy, w celu ograniczenia potencjalnych oddziaływań inwestycji na środowisko przyrodnicze i integralność krajobrazową tego cennego obszaru.

Park położony jest na północny wschód od Łodzi, pomiędzy Łodzią, Brzezunami i Strykowem. Pod względem administracyjnym Park położony jest na obszarze dwóch miast - Łodzi i Brzezin oraz pięciu gmin wiejskich - Nowosolnej, Strykowa, Brzezin, Dmosina i Zgierza. Jego powierzchnia wynosi 11580 ha, a powierzchnia otuliny 3083 ha. Zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną Polski autorstwa Jerzego Kondrackiego, Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich położony jest w obrębie makroregionu

Wzniesień Południowomazowieckich, w jego południowej części, znanej jako Wzniesienia Łódzkie. Park obejmuje najbardziej wyeksponowaną, północną krawędź tego mezoregionu, która rozciąga się w układzie równoleżnikowym, od okolic Zgierza na zachodzie, po rejon Brzezin na wschodzie. To położenie decyduje o wyjątkowej rzeźbie terenu, charakteryzującej się znacznym zróżnicowaniem wysokości względnych, obecnością licznych wysoczyzn, wąwozów, dolin i źródeł, które stanowią istotny element przyrodniczy i krajobrazowy Parku.

Ryc. 1. Położenie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich na tle wybranych form ochrony przyrody (opracowanie własne, skala 1:85 000)

Najwyższym punktem na terenie PKWŁ jest tzw. wzgórze Radary, koło miejscowości Dąbrowa, którego wysokość wynosi 284 m n.p.m. W południowej części Parku wzgórza opadają z wyraźnym stopniowaniem w kierunku północnym, ku Pradolinie Warszawsko-Berlińskiej. Północny skraj Parku leży w odległości 7–9 km od krawędzi i znajduje się na wysokości 165 m n.p.m. (dolina Moszczenicy pod Strykowem), a nawet poniżej 150 m n.p.m. (dolina Mroźnicy w Niesułkowie).

W PKWŁ znajdują się 3 rezerваты przyrody (Las Łągiewnicki, Struga Dobieszkowska i Parowy Janinowskie), 3 użytki ekologiczne (łąki na Modrzewiu, Opadówka, Bagno Ługi), 2 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (Górna Mroźnica oraz Sucha Dolina w Moskułach), 2 obszary Natura 2000 (PLH100017 Buczyna Janinowska i PLH100034 Wola Cyrusowa), 1 stanowisko dokumentacyjne w Niesułkowie oraz kilkadziesiąt pomników przyrody.

Na terenie Parku znajdują się naturalne źródła, jak np. źródła Kamionki na skraju Lasu Janinowskiego czy źródła na terenie rezerwatu Struga Dobieszkowska, wypływające z poziomu czwartorzędu i posiadające wysoki stopień czystości. Poza tym na jego terenie zlokalizowane są liczne stawy, będące pozostałością po młynach wodnych, z których zachowały się te w Dąbrówce Małej nad Mroźnicą oraz w Dobieszkowie Kolonii nad Młynówką.

PKWŁ pełni również funkcję bufora przyrodniczego dla intensywnie zurbanizowanej Łodzi. W jego granicach znajdują się liczne obiekty dziedzictwa kulturowego: zabytki sakralne, zespoły dworskie, grodziska, układy ruralistyczne oraz cmentarze wielowyznaniowe. Walory krajobrazowe i przyrodnicze czynią z Parku istotny element systemu przestrzennego regionu łódzkiego oraz przestrzeń wypoczynku i edukacji dla mieszkańców aglomeracji. Współczesna tożsamość terenu Parku wynika z głęboko zakorzenionych śladów osadnictwa, architektury sakralnej, wiejskiej i dworskiej, tworzących sieć znaczeń przestrzennych, czytelnych zarówno w układzie osadniczym, jak i morfologii terenu. Jednym z ważniejszych punktów archeologicznych w regionie jest grodzisko w Starych Skoszewach, zlokalizowane na naturalnym wyniesieniu, z którego roztacza się widok na dolinę Moszczenicy. Grodzisko zostało wpisane do rejestru zabytków, jednak nie funkcjonuje jako centralny punkt osadniczy we współczesnym układzie wsi, który ma charakter typowy dla osad ulicowych (por. Tanaś et al., 2008; Wycichowska, 2008).

W strukturze przestrzennej Parku wyraźnie zaznaczają się drewniane obiekty sakralne i ludowe, takie jak kościół w Dobrej (XVIII w.) i świątynia w Niesułkowie Kolonii, a także przydrożne kapliczki w Łągiwnikach (m.in. kapliczki św. Antoniego i św. Rocha). Obiekty te zachowały autentyczność formy i materiału, a ich lokalizacja wzdłuż dawnych traktów i przy skrzyżowaniach dróg świadczy o ich funkcji orientacyjnej w krajobrazie (Kobojek & Kobojek, 2021).

Na terenie Parku występują również osady mariawickie, szczególnie w miejscowościach takich jak Dobra, Lipka czy Grzmiąca. Wsie te posiadają zabytkowe układy przestrzenne oraz zachowane kościoły mariawickie z przełomu XIX i XX wieku. Ich obecność stanowi świadectwo różnorodności wyznaniowej regionu łódzkiego i jest ważnym elementem kulturowej tożsamości przestrzeni (Jeziorska-Biel, 2014). Z kolei cmentarze różnych wyznań i cmentarze z okresu I wojny światowej, np. w Poćwiardówce, często wkomponowane są w naturalne wyniesienia lub zagajniki. Pełnią one rolę punktów sakralno-pamięciowych oraz elementów organizujących przestrzeń symboliczno-historyczną, widoczną także w użytkowaniu ziemi i zachowanych ciągach komunikacyjnych (Rzeńca, 2015).

Szczególą kategorią obiektów są zespoły dworskie i folwarczne – m.in. klasycystyczny dwór w Byszewach oraz założenia parkowe w Klęku, Dobieszkowie i Łągiwnikach. Te elementy krajobrazu ziemiańskiego często sytuowano w dolinach lub na skarpach, wykorzystując topografię do budowy osi widokowych i przestrzeni reprezentacyjnych. Ich rozmieszczenie pozostaje czytelne w obecnym zagospodarowaniu terenu (Bednarek & Dmochowska-Dudek, 2016).

W ostatnich latach Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich (PKWŁ) oraz jego otulina stają się obszarem intensywnych przemian przestrzennych, wynikających z nasilającego się procesu suburbanizacji w regionie łódzkim. Analizy demograficzne wskazują, że gminy położone w otoczeniu Łodzi, takie jak np. Nowosolna czy Stryków, odnotowują napływ ludności z miasta. Tendencja ta prowadzi do przekształcania terenów rolniczych i leśnych w obszary zabudowy mieszkaniowej, co z kolei powoduje fragmentację siedlisk przyrodniczych oraz zwiększa presję na lokalne ekosystemy.

W odpowiedzi na te wyzwania, władze lokalne i regionalne podejmują próby działań mających na celu ochronę walorów przyrodniczych PKWŁ. Przykładem jest uchwalenie w 2022 roku nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla rejonów sąsiadujących z Lasem Łągiwnickim, które mają na celu ograniczenie niekontrolowanej zabudowy i zachowanie integralności przyrodniczej obszaru. Jednakże, mimo tych działań, proces suburbanizacji nadal stanowi istotne wyzwanie dla zrównoważonego rozwoju regionu. Wymaga on kompleksowego podejścia, uwzględniającego zarówno potrzeby mieszkaniowe rosnącej liczby mieszkańców, jak i konieczność ochrony unikalnych walorów przyrodniczych i krajobrazowych Parku.

Do roku 2023 obowiązywał Plan ochrony ustanowiony rozporządzeniem Nr 5/2003 Wojewody Łódzkiego z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich.

2. OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA

2.1. Ogólna charakterystyka stanu wiedzy

Stan rozpoznania Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich w kontekście prac nad niniejszym Operatem można uznać za wystarczający, przy czym należy zaznaczyć, że źródła danych dotyczące zagospodarowania przestrzennego PKWŁ nie odnoszą się w sposób bezpośredni i całościowy do obszaru Parku. Pod względem administracyjnym Park obejmuje tereny należące do kilku jednostek samorządu terytorialnego, przede wszystkim na obszarze powiatów: łódzkiego wschodniego, brzezińskiego oraz zgierskiego. W obrębie tych powiatów PKWŁ zajmuje części gmin miejskich i wiejskich, w tym miasto Łódź oraz gminy: Nowosolna, Brzeziny, Dmosin, Zgierz oraz Stryków. Opracowanie Operatu zagospodarowania przestrzennego dla Parku wymaga zatem uwzględnienia szeregu dokumentów strategicznych i planistycznych, które stanowią podstawę prawną i merytoryczną dla działań związanych z ochroną i zagospodarowaniem tego obszaru.

Ze względu na opisany wyżej układ administracyjny oraz brak formalnego wyodrębnienia Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich jako jednolitej jednostki funkcjonalno-przestrzennej w nadrzędnych dokumentach planistycznych, obszar ten nie stanowi spójnego pod względem planistycznym podmiotu zarządzania przestrzenią. W rezultacie polityka zagospodarowania przestrzennego realizowana jest oddzielnie przez każdą z gmin, w oparciu o indywidualnie przyjęte dokumenty strategiczne i planistyczne, takie jak studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, bez narzuconego odgórnie obowiązku koordynacji z działaniami podejmowanymi przez pozostałe samorządy. Sytuacja ta prowadzi do istotnych różnic zarówno w określanych celach rozwojowych, jak i w szczegółowych zapisach dokumentów planistycznych oraz w podejściu poszczególnych jednostek administracyjnych do zagadnień ochrony środowiska, kształtowania krajobrazu i zagospodarowania przestrzeni. Opisana fragmentacja planistyczna znacząco utrudnia wdrażanie jednolitych, ponadlokalnych strategii ochrony przyrody i krajobrazu, jak również efektywną realizację zasad zrównoważonego rozwoju na terenie całego Parku Krajobrazowego oraz jego otuliny.

Obecnie dostępnych źródła informacji istotnych dla analizy przestrzennej Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich obejmują w szczególności dokumenty planistyczne i strategiczne, sporządzane na poziomie lokalnym, tj. przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego. Do istotnych opracowań w tym zakresie należą miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, jeszcze obowiązujące studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, plany ogólne (tam gdzie już zostały przyjęte), gminne programy rewitalizacji oraz strategie rozwoju poszczególnych gmin. Zawartość tych dokumentów wykazuje jednak znaczną niejednorodność w zakresie jakości merytorycznej, stopnia szczegółowości ustaleń oraz aktualności przedstawionych danych.

Wysoką wartość analityczną posiadają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz strategie rozwoju gmin, szczególnie te, które obejmują wypracowane modele struktury funkcjonalno-przestrzennej jednostki terytorialnej. Modele te dostarczają informacji pozwalających na identyfikację kluczowych kierunków rozwoju przestrzennego oraz na określenie powiązań funkcjonalnych między poszczególnymi częściami badanego obszaru, co ma istotne znaczenie przy opracowywaniu całościowego operatu przestrzennego Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich oraz jego otuliny.

Istotną funkcję w systemie planowania przestrzennego na poziomie lokalnym przez wiele lat pełniły studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Nowelizacją Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1130 z późn. zm.) opracowania te tracą od 30 czerwca 2026 r. swoją moc i zgodnie z aktualnymi regulacjami,

będą stopniowo zastępowane przez strategie rozwoju lokalnego i ponadlokalnego, wyznaczające kierunki rozwoju przestrzennego danego obszaru oraz plany ogólne. Jednym z najważniejszych elementów nowo wprowadzanych planów ogólnych będzie podział całego terytorium gminy na strefy planistyczne, takie jak strefy wielofunkcyjne z zabudową, strefy zieleni i rekreacji, strefy produkcji rolniczej czy strefy usługowe, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 22 listopada 2024 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie projektu planu ogólnego gminy, dokumentowania prac planistycznych w zakresie tego planu oraz wydawania z niego wypisów i wrysów (Dz. U. z 2024 r. poz. 1775). Wyznaczenie tych stref będzie stanowiło podstawę do opracowania bardziej szczegółowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zapewniając jednolitość i spójność planowania przestrzennego na obszarze gmin. Ponadto podstawowym instrumentem planistycznym pozostają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gmin, choć stopień pokrycia tych jednostek planami jest niejednorodny i często fragmentaryczny.

W pracach nad Operatem szczególną wartość stanowi poprzedni Plan ochrony PKWł (wraz z jego dokumentacją), ustanowiony rozporządzeniem Nr 5/2003 Wojewody Łódzkiego z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich.

W kontekście opracowań naukowych związanych z zagospodarowaniem przestrzennym PKWł można postawić tezę, że pomimo stosunkowo bogatego dorobku literaturowego dotyczącego planowania przestrzennego na obszarach chronionych, ochrony krajobrazu czy zrównoważonego rozwoju terenów cennych przyrodniczo, zauważalny jest niedobór opracowań poświęconych zagospodarowaniu konkretnych parków krajobrazowych, w tym Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Dotychczasowe analizy mają zazwyczaj charakter ogólny lub koncentrują się na wybranych aspektach ochrony przyrody, pomijając kompleksową ocenę uwarunkowań przestrzennych, konfliktów funkcjonalnych czy skutków braku integracji polityk planistycznych na poziomie międzygminnym. Lukę tę należy uznać za istotną, zwłaszcza w kontekście rosnącej presji urbanizacyjnej i potrzeby wypracowania skutecznych narzędzi koordynacji przestrzennej w obrębie zróżnicowanych instytucjonalnie i funkcjonalnie struktur, jakimi są parki krajobrazowe zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie dużych aglomeracji.

2.2. Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu

Opracowanie operatu przestrzennego dla Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich opiera się o zróżnicowane źródła obejmujące obowiązujące dokumenty planistyczne i strategiczne, a także akty prawne (Tabela 1). Równolegle dokonano przeglądu literatury przedmiotu, koncentrującej się na zagadnieniach planowania przestrzennego w kontekście rozwoju Parku, integracji funkcji przyrodniczych i osadniczych, a także wyzwań związanych z kształtowaniem polityki przestrzennej na obszarach podlegających różnorodnym formom presji urbanizacyjnej.

Tab. 1. Zestawienie opracowań planistycznych, strategicznych oraz aktów prawnych w odniesieniu do operatu zagospodarowania przestrzennego PKWł

L.p.	Opracowanie	Uwagi
1.	Audyt Krajobrazowy Województwa Łódzkiego (Uchwała nr XIII/150/25 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 15 kwietnia 2025 r. w sprawie uchwalenia Audytu krajobrazowego województwa Łódzkiego)	Wejdzie w życie od 1 lipca 2026 r.

2.	Plan ochrony Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. 2002. Dyrekcja Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Łódź	Diagnoza stanu na potrzeby poprzedniego Planu ochrony z roku 2002
3.	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi	Zawiera uwarunkowania rozwoju przestrzennego województwa łódzkiego i MOF w kontekście rozwoju celów i sposobów zagospodarowania przestrzennego.
4.	Program ochrony środowiska województwa łódzkiego na lata 2025-2028 z perspektywą do 2032, przyjęty Uchwałą Nr XIII/160/25 z dnia 15 kwietnia 2025 r. Sejmik Województwa Łódzkiego	Zawiera szczegółowe zasady i cele ochrony zasobów naturalnych, monitorowania ich stanu oraz podejmowania działań w celu poprawy jakości środowiska częściowo przydatne dla oceny zagospodarowania
5.	Programy ochrony środowiska w miastach i gminach Brzeziny, Dmosin, Nowosolna, Stryków, Zgierz, Łódź, Brzeziny	Zawierają szczegółowe zasady i cele ochrony zasobów naturalnych, monitorowania ich stanu oraz podejmowania działań w celu poprawy jakości środowiska częściowo przydatne dla oceny zagospodarowania
6.	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794)	Akt prawny
7.	Rozporządzenie Wojewody Łódzkiego i Wojewody Skierniewickiego z dnia 31 grudnia 1996 r. w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich	Akt prawny
8.	Strategia Rozwoju Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego 2020+	Obecnie aktualizowana
9.	Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030. Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi.	Strategia rozwoju województwa (obecnie w aktualizacji)
10.	Strategie rozwoju miast, gmin i powiatów położonych w PKWŁ	Dokumenty strategiczne niezbędne do diagnozy zagospodarowania przestrzennego
11.	Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miast i gmin: Brzeziny, Dmosin, Nowosolna, Stryków, Zgierz, Łódź, Brzeziny	Opracowania lokalne, obecnie obowiązujące
12.	Uchwała nr LV/1545/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie: dostosowania formy prawnej Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich	Akt prawny

13.	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478, 1940)	Akt prawny
14.	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478, 1940)	Akt prawny

W celu wykorzystania w poniższym operacie oraz zapewnienia odpowiedniego zakotwiczenia analiz w istniejącym dorobku naukowym i eksperckim, poniżej przedstawiono zestawienie najważniejszych pozycji literatury przedmiotu. Uwzględnione publikacje odnoszą się do problematyki planowania i zagospodarowania przestrzennego na obszarach objętych ochroną przyrody, ze szczególnym uwzględnieniem PKWŁ oraz zrównoważonego kształtowania jego struktur funkcjonalno-przestrzennych.

Tab. 2. Zestawienie dostępnej literatury z analizą przydatności na potrzeby sporządzenia Operatu zagospodarowania przestrzennego dla PKWŁ

L.p.	Pozycja bibliograficzna	Opis przydatności
1.	Bezkowska G. 2004, Przyrodnicze czynniki lokalizacji miejscowości wypoczynkowych w regionie łódzkim, [w:] M. Strzyż (red.), Perspektywy rozwoju regionu w świetle badań krajobrazowych Problemy Ekologii Krajobrazu PAEK, 2004, Kielce, s. 181-188	Umożliwia identyfikację przyrodniczych uwarunkowań lokalizacji funkcji rekreacyjnych, co wspiera ustalanie stref funkcjonalnych w PKWŁ
2.	Bednarek, M., & Dmochowska-Dudek, K. (2016). Syndrom NIMBY na obszarach wiejskich w Polsce: uwarunkowania i specyfika konfliktów wokół lokalizacji niechcianych inwestycji: NIMBY syndrome in rural areas of Poland: determinants and specificity of conflicts on the location of unwanted investments (Vol. 255). IGiPZ PAN	Opisuje mechanizmy społecznego oporu wobec inwestycji, ważne przy planowaniu infrastruktury w sąsiedztwie obszarów chronionych
3.	Borowska-Stefańska, M. (2015). Zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią w województwie łódzkim. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego	Wskazuje na konieczność uwzględniania zagrożeń powodziowych w lokalnych planach przestrzennych, również w granicach PKWŁ
4.	Dmochowska-Dudek K., Tobiasz-Lis P., Wójcik M., 2015, Funkcja turystyczna obszarów wiejskich woj. łódzkiego - uwarunkowania strukturalne i planistyczne, Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, nr 162, wyd. PAN	Analiza funkcji turystycznej terenów wiejskich dostarcza podstaw do planowania funkcji turystycznej i związanego z nią zagospodarowania
5.	Drzazga, D. (2019). Planowanie przestrzenne jako instrument ochrony interesów publicznych. In Zarządzanie rozwojem współczesnych miast. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego	Omawia rolę planowania przestrzennego jako narzędzia ochrony interesu publicznego, co ma znaczenie przy projektowaniu aktów planistycznych dla Parku
6.	Drzazga D., Ratajczyk N., 2005, Rozprzestrzenianie się zabudowy aglomeracji łódzkiej na terenach otwartych na przykładzie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Przegląd Przyrodniczy, XVI, z. 1-2, s. 183-199	Analiza wpływu rozprzestrzeniania się zabudowy Łodzi na tereny otwarte, w tym na obszar PKWŁ, co jest istotne dla kształtowania otuliny Parku
7.	Dubel, K., Głowacki, M., Jurszczyszyn-Pieczonka, M. 2002. Wdrażanie racjonalnej gospodarki w parku krajobrazowym. [w:] K. Zimniewicz (Red.), Zarządzanie parkiem krajobrazowym w warunkach zrównoważonego rozwoju (s. 96–	Zasady racjonalnej gospodarki w parkach krajobrazowych

	114). Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu	
8.	Dylik J. 1948. Rozwój osadnictwa w okolicach Łodzi. ŁTN, Łódź	Historyczne dane osadnicze mogą służyć do identyfikacji ciągłości użytkowania terenu i ochrony dziedzictwa kulturowego w PKWŁ
9.	Dylik J. 1971 Województwo ze stolicą bez antenatów. Geografia historyczna województwa łódzkiego. ŁTN, Łódź	Kontekst geograficzno-historycznego dla regionu łódzkiego, pomocnego przy analizach ewolucji przestrzennej
10.	Fogel A. 2011. Prawna ochrona przyrody w lokalnym planowaniu przestrzennym. IGPiM, Warszawa	Skutki planistyczne występowania prawnych form ochrony przyrody
11.	Fogel A. (red.), 2014. Ograniczenia w zabudowie i zagospodarowaniu terenu a ład przestrzenny. Przepisy odrębne wobec ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. IGPiM, Warszawa	Skuteczność planowania przestrzennego w zachowaniu ładu przestrzennego
12.	Gorzym-Wilkowski Waldemar A. 2016. Plan ochrony jako plan zagospodarowania przestrzennego obszarów cennych przyrodniczo. Barometr Regionalny, nr 2, 117-126	Rola planów ochrony w kontekście planowania przestrzennego obszarów chronionych w Polsce
13.	Gramsz A., 2002, Las Łagiewnicki i okoliczne wsie, wyd. GRAKO	Informacje o przyrodzie i zagospodarowaniu Lasu Łagiewnickiego, będącego częścią PKWŁ
14.	Jeziorska-Biel, P. (2014). Odnowa wsi w gminie Nowosolna w województwie łódzkim. In Nowe mechanizmy rozwoju obszarów wiejskich (pp. 117-139). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego	Dobre praktyki rewitalizacji wsi w otoczeniu Parku, co może być adaptowane do sąsiednich gmin PKWŁ
15.	Kafar D., Pawlik K., 2024. Plan ogólny. Podstawa Planowania przestrzennego w gminie. Wyd. C.H. BECK. Warszawa	Zakresu formalny i proces tworzenia planu ogólnego
16.	Kobojeck, E., & Kobojeck, S. (2021). Wydmymy śródlądowe–środowisko przyrodnicze i działalność człowieka na przykładzie województwa łódzkiego. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego	Interakcja działalności człowieka z geomorfologią wydmową, co pomaga przy planowaniu ochrony form rzeźby terenu w PKWŁ
17.	Kozar, S. (2015). GIS w ochronie przyrody	Potencjał GIS jako narzędzia zarządzania obszarami chronionymi na przykładzie PKWŁ
18.	Kurowski J.K. (red.), 2013, Obszary Natura 2000 w woj. łódzkim. RDOŚ w Łodzi, UŁ, Łódź, ss. 184	Charakterystyka Obszarów Natura 2000 na terenie Parku
19.	Leśniewska, K., & Drzewiecki, P. (2011). Problemy zagospodarowania i kształtowania przestrzeni publicznej na obszarze Lasu Łagiewnickiego w Łodzi. W I. Jażdżewska (Red.), Przestrzeń publiczna – funkcje, jakość, kształtowanie (s. 81–95). Łódź: Uniwersytet Łódzki	Szczegółowa analiza zagospodarowanie Lasu Łagiewnickiego jako przestrzeni publicznej wewnątrz Parku
20.	Nowak M., Tokarzewska-Żarna Z. 2016. Ustawa krajobrazowa, rewitalizacyjna i metropolitarna. Komentarz do przepisów o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Wyd. C.H BECK, Warszawa	Komentarz do ustawy krajobrazowej i rewitalizacyjnej

21.	Okupny, D., Stępień, B. (2007). Zagospodarowanie doliny Mrogi na odcinku od Jordanowa do Koziołek. W D. Okupny (Red.), Zagospodarowanie dolin rzecznych (s. 59–66). Łódź: Uniwersytet Łódzki.	Przykłady dolin rzecznych w obrębie PKWŁ jako elementów wymagających ochrony krajobrazowej
22.	Park Krajobrazowy Wzniesień Łódzkich. Mapa przyrodniczo-turystyczna, skala 1:30000, ZPKWŁ, Łódź 2021	Opracowanie kartograficzne
23.	Pielesiak, I. (2012). Powiązania ekologiczne w Łódzkim Obszarze Metropolitalnym. Studia komitetu przestrzennego zagospodarowania kraju PAN, (147), 139-154	Powiązania ekologiczne między elementami struktury przyrodniczej Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego
24.	Pielesiak, I. (2017). Tereny zieleni w gminie miejsko-wiejskiej Stryków i ich wpływ na jakość życia mieszkańców. Space–Society–Economy, (21), 51-71	Wpływ dostępności terenów zieleni na jakość życia mieszkańców gminy Stryków
25.	Pytliński S. 2013. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich województwa łódzkiego na obszarach chronionych i cennych przyrodniczo. Materiały konferencyjne (praca zbiorowa). Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Gniazdo. Skierniewice	Mechanizmy rozwoju zrównoważonego w gminach z obszarami chronionymi, co bezpośrednio wspiera tworzenie wytycznych dla PKWŁ
26.	Ratajczyk, N., Wolańska-Kamińska, A., Kopeć, D. (2010). Problemy realizacji systemu przyrodniczego miasta na przykładzie Łodzi. Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym i regionalnym: Wyzwania dla miast i obszarów wiejskich. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 78-97	Problemy związane z systemem przyrodniczym miasta, co wpływa na relacje Łodzi z PKWŁ
27.	Sawicki B., Harasimiuk M. (red.), 2014, Rola obszarów chronionych w rozwoju edukacji, turystyki i gospodarki, Wydawnictwo Frel, Warszawa, ss. 336	Znaczenie obszarów chronionych w kontekście edukacyjnym i gospodarczym
28.	Szafrńska E., Włodarczyk B., 2011, Turystyka w powiatach województwa łódzkiego w 2009 r., Warsztaty z geografii turystyki, T. 1, 15, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego	Funkcje turystyczne powiatów, co pozwala na projektowanie usług turystyki zgodnych z ochroną krajobrazu PKWŁ
29.	Szkurlat E., „Od między do między”, czyli o skutkach (nie)planowania przestrzennego, [w:] Koncepcje zajęć terenowych na różnych etapach edukacji geograficznej: Relacje przyroda – człowiek, Szkurlat E., Adamczewska M. (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2023	Skutki braku planowania, co stanowi ostrzeżenie i argument za spójnym zagospodarowaniem przestrzennym w granicach Parku.
30.	Szulczewska, B. (2008). Koncepcja planu ochrony a planowanie przestrzenne gmin i regionów. Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, 10(3), 240–251	Relacje między koniecznością ochrony walorów przyrodniczych a planowaniem zagospodarowania przestrzennego
31.	Szulczewska B., 2008, Planowanie przestrzenne a ochrona przyrody. [w:] Ochrona przyrody. Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, nr 10, Warszawa: 57–79	Relacje między koniecznością ochrony walorów przyrodniczych a planowaniem zagospodarowania przestrzennego

32.	Świetlik M. (red.), 2024. Plan ogólny miasta, gminy. Poradnik. Wolters Kluwer, Warszawa	Zakresu formalny i proces tworzenia planu ogólnego
33.	Tanaś S., Jakóbczyk-Gryszkiewicz J., Dyba W., Marcińczak Sz., 2008, Zagospodarowanie terenów rekreacyjnych w Łodzi. Plany i perspektywy, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, ss. 126	Perspektywy rozwoju terenów rekreacyjnych w Łodzi, których część leży w obrębie PKWŁ
34.	Tomczak, A., Sowa, D. (2011). Ochrona przyrody jako wyznacznik kształtowania przestrzeni [w:] D. Kawałko, A. Radecki, A. Stasiak (red.), Prawo ochrony przyrody a wolność gospodarcza (s. 153–167). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej	Wpływ przepisów o ochronie przyrody na planowanie przestrzenne
35.	Waliszewska A. 2001. Monografia Gminy Nowosolna Maszynopis pracy licencj., Katedra Gops. Przestrz. i Plan. Przestrz. UŁ	Dane lokalne o gminie Nowosolna, będącej częścią PKWŁ
36.	Warczewska, B., Szewrański, S., Mastalska-Cetera, B. (2015). Zrównoważony rozwój gmin leżących w granicach parku krajobrazowego. Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	Integracja ochrony środowiska z rozwojem lokalnym w gminach położonych na obszarach parków krajobrazowych
37.	Wójcik, M. (2004). Rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej w wybranych gminach wiejskich aglomeracji łódzkiej. Studia Obszarów Wiejskich, 5, 123-136	Rozwój gospodarki pozarolniczej w gminach otaczających PKWŁ, co wpływa na presję przestrzenne na ten obszar
38.	Wycichowska, B. (2008). Zawłaszczanie chronionego krajobrazu kulturowego przez samorządy gminne. Bilans strat na przykładzie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 10, 55–66	Konflikty przestrzenne między planami gminnymi a ochroną PKWŁ, analiza ryzyka
39.	Wycichowska, B. (2009). Optymalizacja działań prewencyjnych na rzecz ochrony ograniczonych zasobów krajobrazu polskiej wsi. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, (12), 248-256	Działania prewencyjne w zakresie ochrony krajobrazu wiejskiego
40.	Zaremba A. 2013. Planistyczne aspekty polityki przestrzennej a podstawy ochrony środowiska w kontekście zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Journal of Agribusiness and Rural Development, 2(28)	Relacje między instrumentami prawnymi planowania przestrzennego a ochroną środowiska